

Sloozen, oft Cleyne Koode Koolen.

Kabuze Kool, oft Sluyt Koolen.

Du ter tijt zijnder oock veelverhande geslachten van Koolen ober al bekent / de welke van malsanderen soo wel in hun wesen ende gedaente / als van betwe der bladeren ende ander kenttekenen beschillen: Want de sommige wassen wort open / met plaat ter eerden liggende bladeren: sommige wassen bolwijs oft hooftwijs in een gehoort en gesloten: Wederom soo zijn de sommige bywn oft swart / meest allegader wittachtich / oft doncker groen van betwen: Ende daerenboven zijn ettelijche Coolen esfen ende ghelact / ettelijche ander zijn gecronckelt oft ghesronckelt. Waer is oock eenich onderschil inde ghedaente der stelen. Alle dese geslachten sullen wij in tien beschrepen soorten beegrijpen / ende in dit Capittel beschryben / eerst van de bys Koolen / ende daer nae van bys andere / die wite zijn oft nae den witten trecken / sijckende. Wenefens de welke noch ettelijche wilde soorten zijn / daer wij in't naevolgende capittel van sullen handelen.

1. Het eerste gheslacht van Koolen (dat is de Grootte Koolde Koolen) wast woelichlijck / ende heeft groote bjeede / ende wijt open staende ende beschrepe de bladeren / doncker rootachtich oft bywn ende swartachtich van betwen / met eenige groenicheyt ghemengt: dan de stelen van de bladeren ende de ribben oft aderen van de selve zijn wat blecker root. Den Steel / die in't Doozlaer wt midden van dese bladeren spruyt / is in ettelijche sijdetacken berdeple / dragende gele Bloemkens / ende daer nae dunne lanchwoyge haewkens / als die van de Kapen: ende daer in schuylen clepne ronde Saden / van wuyten bywn / binnen geelachtich / den Kaepsaede seer ghelijck / maer grooter. De Wortel is dick ende groot / met veel saselingen inder eerden vast.

2. Het tweede gheslacht / datmen Kooskens heet / oft anders Koolde Sluyt Koolen / is het boozbeschreben ettelijck van bladeren ghelijck: maer daer nae soo crijgt in duiddel bladeren / in een en ober een in de ronde als enen bol wassende / ende stamen toeluytende / ghelijck de Witte Sluyt Koolen / doch niet soo groot. Van de betwe der bladeren van dit gheslacht is licht root dan die van het boozgaende. Anders is het selve seer ghelijck.

3. Het derde gheslacht / Geronckelde Koolen genaemt / is oock een soorte van Koolde Koolen / van de boozgaende uergens in verschillende / dan alleen in de ghedaente der bladeren: de welke van beyde sijden tot de middel-zenu-

we oft ribbe toe eens oft tweemaels nae benedenwaerts diep doozsueden zijn / maer aen de canten heel gecronckelt / gefronckelt / ende gecronckelt.

4. Het vierde gheslacht / dat is de Ghesackelde Koolen / verschilt oock van betwe Bloemen en sade van de boozbeschreben soorten als niet: dan de bladeren zijn seer ghackelt / ende seer clep doozsueden / ende in veel verdelingen gekieft.

5. Het vijfde gheslacht / datmen Sloozen heet / is oock een medesoorte van Koolde Koolen: maer is van Steel / en bladeren gantsghelijck clepnder dan het boozgaende / en is daerenboven van sijn gantsch wesen wilt: en daarom in de spijse niet seer gebruyckelijck: Anders is het eerste gheslacht van Koolde Koolen genoetsaen ghelijck.

6. Het sefte gheslacht / dat is het eerste van de Witte Koolen / Kabuze Koolen / oft Sluyt Koolen geheten / heeft eenen dicken Steel. Van ettelijck byngtet groote bjeede de bladeren boort / ter eerden ber sprekt / witt groen van betwen / met veel dicke noch witter ribben ghelijck aderen doortogen: daer tusschen comen daer nae andere bladeren boort / van betwen heel witt / iae bynae swaert: die soo vast in een groepen / ober malsanderen wassen ende dicht toe sluyten / dat sij stamen eenen grooten ronden croot oft crop gelijck worden. Maer als dese Koolen den Winter ober gestaen hebben / soo ontsluyten sij heur selven in't Doozlaer / en dragen Bloemkens ende haewkens met Sact / ghelijck de ander Koolen.

7. De Saboze Koolen / dat is het sebsste gheslacht van Koolen / is het tweede gheslacht van Witte Koolen. Dese Koolen is de boozgaende Witte Sluyt Koolen seer ghelijck: ende sluyt heur oock toe / doch niet soo vast oft dicht / noch en wort oock alsoo groot oft soo ront niet / maer vijst clepnder ende lanchwoyger van machsel. Als den Winter suet is / soo byngtet dese Koolen in de Lenten tusschen die bladeren (die dan opengaen) ettelijche stelen met sijdetackens boort / ende daer op schoone witte Bloemen: ende daer nae saet / in clepne haewkens / oock ghelijck de ander.

8. De Bloem Koolen / dat is het derde gheslacht van Witte Koolen / heeft wit-groene bladeren / ende eenen grooten Steel / ghelijck de boozbeschreben Witte Koolen: maer

Saboyse Koolen.

牛肚菘一種

Bloem Koolen.

Koolen: maer daer nae soo comen in't midden van dese bladeren / in stede van ander witter gesloten ende bolwijs bergaderde bladeren / veel witter dicke sachte Steelen / seer veel toyte sijdetackens hebben: die meest al stamen hoven ghelijck ende eben lanch wtcomen / ende vast in een ghesdungen groepen: ende dese stelen alsoo wassende / worden de Bloemen van dese Koolen gheseten / en in spijse gebruyck / ende met groote smackelijckheyt van beelen / gesoden oft anders bereydt / geteten. Van indien sij den Winter ober comen mogen / het welck hier te lande seer selden gebeurt / soo worden sij in de naeste Lenten grooter ende hooger / ende dragen volcomen Bloemen ende rijp Sact / als de ander Koolen.

9. Kaep Koolen is oock een medesoorte van Witte Koolen: ende dese crijgt eenen heel dicken Steel / doch niet in't midden van de bladeren / maer onder de selve / recht hoven der eerden / naest bij de wortel: want daer pleegt hij onbelachtich ende knooyachtich te worden / ende de grootte van een tamelijcke Kaye te crijgen / die van binnen / als oock den heelen seel boort / heel witt is / ende ghelijck het binnefse oft het merck van de ander Koolstelen. Anders is dit gheslacht van wittgroene / doch ongheloten blijvende / ende ter eerden beschrepe liggende bladeren / ende boort oock van alle sijn deelen de boozbeschreben Witte Koolen ghelijck.

10. Het Ende en laeste gheslacht van dese Tamme Koolen / Swarte Koolen genaemt / schiet hooger op dan eenich van de boozgaende. De bladeren die het heeft / zijn groot ende bjeed / niet gelact oft cael / maer gherimpelt ende onessen / van betwen doncker groen / nae den swarten treckende. Anders in gedaente van de Steelen / haewken ende Saden en is dit gheslacht van de ander Koolen geensins verschillende.

11. Plaete. Alle dese soorten van Koolen zijn Tamme ende worden in de hoven ghesaet: dan alleen de bysde wildarhtige soorte / diemen Sloozen heet / wort in de aekers oft bouwlanden ende in gantsche velden ghesaet / meer om het saet daer van te vrgadren / dan om de bladeren in spijse te gebruyken.

De Koolen wassen geerne op tamelijcken goet lant / bett / wel geest / ende wel omgeroert.

Sij worden allegader beter / ende wassen weeliger / alse besett zijn.

Doozts soo zijn dese Koolen hier te lande meest ober al te binden / ende zijn daer gemeen: wtgezonder alleen de Saboyse / de Bloem Koolen / de Kaep Koolen / ende de Swarte Koolen / de welke hier te lande niet boort en comen dan van saet dat wt byende landen gebruyck is.

12. Titus. Petrus Crescentius seft datmen de Koolen op alle tijden des iaers verdragen en besetten mach. Van hier in sebet Doozts plant saetmen in Meert / April / en oock in Mey: selvs oock wel sommits in Oogstmaent / oft in't beginnel van September. De Koolen / schijft Columella / moet verplant worden / als sij ses bladeren boortgebruyck heeft. Maer hier te lande worden de Koolen van den plaete op d'ander besett / in de maenden van May en Junius: te weten de gene die inde eerste maenden van't Doozlaer gesaet zijn geweest: ende daer nae blijven sij allen den volgenden Winter booz groen / ende byngtet de naestcomende Lenten heur bloemen ende saet boort: namelijck in Meert ende April de bloemen / ende in Mey het saet. Sommige Koolen / die in de Oogstmaent gesaet zijn / worden in October oft November / dat is in de Wedemaent oft Slachmaent besett / ende op een ander plaete geplant / ende sommits oock niet boort den volghenden Winter / sulx als zijn de Witte Sluyt Koolen / de welke daer nae toeluyten ende heur croypen crigen / te weten in Byaekmaent / Hoozmaent en Oogstmaent: en dan zijn sij bequaem om te eten.

13. Van de Saboyse en de Bloem Koolen moetmen boort saepen / en in den May verplanten. Want soo wel de Saboyse als de Bloem Koolen comen seer qualijck de rotte verdragen / en steruen ghernelijck als't begint te byesen / ten zij dat den Winter suet is: msonderhet de Bloem Koolen / de welke hier te lande seer selden volcomen bloemen en rijp saet comen crigen / als boort seet is.

14. Naemen. De Byabanders noemen dit ghewas Koolen: de Dooch Duitseken Koler: de Fransosen Des Choux: de Spaegniers Colles ende Coues: de Itallienen Cauls en Verz. De Apotekers noemen't Caulis, om dat den seel daer van soo groot ende witt is: dan den oprechten Latijnschen naem is Brassica: den Griekeschen / bij Galenus ende oock bij Dioscorides / Crambe